

В статті описано напрями удосконалення стратегічного планування розвитку аграрного сектору на всіх етапах. Представлений загальний алгоритм дій, які необхідно виконувати на різних рівнях управління (державний, регіональний, рівень управління аграрними підприємствами) для покращення стратегічного планування в аграрному секторі.

Ключові слова: стратегічне планування, аграрний сектор, розвиток, стратегічні пріоритети, удосконалення.

The article outlines the directions for improvement of strategic planning of the agricultural sector at all its stages. The general algorithm of actions which should be taken at different levels of governance (national, regional, level of agricultural enterprises) in order to improve strategic planning in the agricultural sector is presented.

Keywords: strategic planning, agriculture, development, strategic priorities, improvement.

Дата надходження до редакції: 20.04.2013 р.

Рецензент: д.е.н., професор Нікіфоров П.О.

УДК 336.71

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Л. Г. Бригінська, аспірантка, Чернігівський державний інститут економіки і управління

В статті розглянуто проблему термінологічного розмежування процесів ресурсного забезпечення вітчизняних банків на макро- та мікрорівнях та запропоновано основні шляхи її вирішення.

Ключові слова: актив, банк, банківська система капітал, ліквідність, пасив, ресурс, ресурсна база.

Актуальність теми. Сучасні проблеми діяльності вітчизняних банків обумовлені недостатністю їх ресурсної бази та відсутністю у банках сучасної, ефективної ресурсної політики. Вирішення вказаних питань вимагає вдосконалення механізмів процесу формування банківських ресурсів та управління ресурсною базою банків, що неможливо без оцінки термінологічних параметрів процесу ресурсного забезпечення банківської діяльності як на рівні окремого банку, так і на рівні банківської системи в цілому.

Ступінь дослідженості теми. Дослідженню термінологічних параметрів ресурсного забезпечення банківської діяльності присвячено праці багатьох зарубіжних авторів, серед яких: Е. Гілл, Д. Сінкі, Т. Кох, Дж. Розмарі Кемпбелл, Е. Рід, Ж. Рівуар, П. Роуз, Д. Полфреман та ін.; російських учених: Е. Жуков, І. Балабанов, Ю. Бабишева, В. Колесников, Л. Кроливецька, О. Лаврушин, Г. Панова, А. Тавасієв, В. Усоскін, В. Чаусов та ін. Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили українські вчені: О. Васюренко, А. Вожжов, А. Герасимович, О. Дзюблук, Ж. Довгань, О. Заруба, А. Єпіфанов, В. Коваленко, С. Козьменко, Р. Коцовська, А. Мороз, М. Савлук, Л. Примостка та ін. Проте термінологічний апарат ресурсного забезпечення банків потребує подальших досліджень в частині його змістовного навантаження та визначення чітких контурів окремих термінів, з урахуванням новітніх реалій та особливостей сучасного механізму формування ресурсів банків.

Метою роботи є аналіз різних наукових

підходів щодо трактування сутності та розмежування термінів ресурсного забезпечення банківської діяльності

Виклад результатів дослідження. У системі теоретичного та практичного блоків дослідження ресурсного забезпечення банківської діяльності використовується широкий спектр взаємопов'язаних термінів та визначень, що розкривають зміст цього процесу, зокрема: «ресурсне забезпечення банку», «банківські ресурси», «ресурси банків», «ресурсна база банків», «ресурсний потенціал банків» тощо [1]. Але попри широке застосування цього терміну у сучасній економічній літературі, однозначного визначення терміну у частині банківської приналежності немає. В сучасній науковій літературі існує чотири основні підходи щодо розуміння поняття «банківські ресурси», де акцент ставиться на:

- використанні коштів ресурсного забезпечення в ході проведення активних операцій банку (О.Васюренко, І.Федосік, О.Заруба, А. Мороз, М. Савлук, А.Загородній, М.Пуховкіна, О. Лаврушин, М.Алексеєнко)[2; 3; 4; 5; 6; 7];

- використанні коштів ресурсного забезпечення в ході проведення кредитних операцій банку (С.Абламонов, С.Мочерний, В.Тарасов, Ф.Крутіков) [8; 9; 10];

- формуванні коштів, тобто на проведенні пасивних операцій банку (Б. Райзберг)[11];

- цільових установках банківської діяльності, зокрема, на отриманні прибутку (Б.Луців, О.Заславська) [12].

Істотним недоліком перших двох підходів є

відсутність розуміння механізму акумуляції і джерел банківських ресурсів. Більш вдалим, на наш погляд, є визначення «банківських ресурсів» Б. Райзберга, який ставить акцент не лише на використанні коштів ресурсного забезпечення, але і на їх формуванні, тобто на проведенні як активних, так і пасивних операцій банків [11]. Але у цьому визначенні відсутня цільова спрямованість ресурсного забезпечення банку, що зводить термін до спрощеного трактування. Дещо уточнене бачення сутності банківських ресурсів представляють Довгань Ж., Колесніков В., Кролівецька Л., які банківські ресурси поділяють на власні, позичені і залучені кошти, що використовуються для здійснення банком активних операцій з метою одержання доходу» [13;14]. Однак не можна погодитися, що метою акумулювання банківських ресурсів завжди є одержання доходу. У сучасних умовах акумуляція фінансових ресурсів банків може бути обумовлена і іншими цілями, зокрема, покриття збиткової діяльності, розширення своїх територіальних чи операційних масштабів діяльності, досягнення бажаної конкурентної взаємодії на ринку банківських послуг тощо.

У працях багатьох науковців, а також у енциклопедичних матеріалах прослідковується отождошення понять «банківські ресурси» та «банківський капітал» [1]. Однозначне визначення цих понять ускладнює практичний механізм ресурсного забезпечення банківської діяльності. Нагадаємо, що капітал за визначенням класичної економічної теорії є одним із факторів виробництва, усе те, що використовується для виробництва, але безпосередньо не споживається в ньому (за винятком повільної амортизації) [14]. На відміну від інших факторів виробництва, землі й природних ресурсів, капітал складається з раніше виробленого продукту. Три основні риси визначення капіталу класичною економічною школою зберегли своє значення і в сучасній теорії економіки. Ці три основні риси суть: здатність створювати новий продукт, не споживання в процесі виробництва за винятком амортизації та те, що капітал є продуктом, створеним людською працею. Однак, термін «капітал» часто використовується як складова частина інших термінів, які не зовсім відповідають цьому класичному визначенню [15]. Це стосується і банківського капіталу. На наш погляд, у практичному функціонуванні установ банківської системи (сфера економіки) доцільно використовувати обліковий підхід у розумінні банківського капіталу. Даний підхід закладено і в Законі України «Про банки і банківську діяльність», де поняття «капітал банку» тлумачиться як «...залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань» [16]. Отже, зобов'язання не можуть бути банківським капіталом, але є вагомою частиною банківських ресурсів. Кількісно

банківські ресурси складаються із банківського капіталу та зобов'язань. Виходячи з цього, отождошення понять «банківські ресурси» та «банківський капітал» є, на наш погляд, неправомірним.

Досить широко в дослідженнях, що стосуються ресурсного забезпечення банківської діяльності, використовується термін «ресурсна база банку». Нагадаємо, що у науковій літературі та в практичному понятійному обороті існує декілька основних підходів щодо розуміння сутності «ресурсної бази банку», але, як правило, всі вони зводяться до отождошення цього терміну з термінами «банківські ресурси» [17, 18]. Крім цього «ресурсна база банку» трактується у широкому розумінні слова і зводиться до сукупності організаційних, грошових і економічних ресурсів (мережа філій, персонал банку, його матеріально-технічна база), що впливає на розвиток банку, є джерелом підтримки його конкурентних переваг та забезпечує надходження додаткових коштів. Більш розповсюдженим визначенням ресурсної бази банків є її розуміння у вузькому сенсі слова, тобто зведення її до сукупності грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні банку та використовуються ним для забезпечення виконання стратегічної мети і оперативних цілей та завдань своєї діяльності. [3; 13]. Саме цей підхід ми підтримуємо, оскільки він має під собою достатню логічну підставу, тому що акумульовані банком кошти є фінансовою базою для його діяльності.

Отже, очевидно, що чіткого розуміння та розмежування терміну «ресурсна база банку» та «банківські ресурси» не існує. На наш погляд, «ресурсна база банку» є категорією, що використовується виключно в управлінському процесі, а тому дана категорія повинна мати чіткі кількісні параметри. Іншими словами, основною ознакою ресурсної бази банків є чіткий їх поділ на окремі внутрішні елементи залежно від певних класифікаційних ознак. Саме тому, підхід до розкриття ресурсної бази банку лежить у площині управління банківськими ресурсами в контексті досягнення надійності, стабільності та ліквідності банку.

Щодо терміну «ресурсне забезпечення банку», то слід зазначити, що вперше він був введений О. Зарубою, під яким він розуміє грошові ресурси, які становлять основу усіх видів активних операцій, продажу продуктів, послуг, що надаються банками та сукупність коштів, які є власністю банку або перебувають у його розпорядженні та протягом певного часу використовуються на власний розсуд [3]. Очевидно, що сутність терміну «ресурсне забезпечення банку» зведено до сутності терміну «банківські ресурси». На наш погляд, «ресурсне забезпечення банку» – це не просто це, в першу чергу, - процес банківської діяльності у частині забезпечення

умов щодо відтворення загального ресурсного потенціалу банку. Даний процес націлений на виконання всіх функцій банку, незалежно від стадії його життєвого циклу. А тому в сучасних умовах зводиться розуміння "ресурсного забезпечення банку" до грошової форми «банківських ресурсів» в межах будь-якої конкретної цільової установки, як то необхідність здійснення активних операцій чи потреба отримати прибуток - неправомірно. Термін "ресурсне забезпечення банку" є об'єднуючим щодо усіх інших термінів у дослідженнях, що стосуються ресурсного забезпечення банківської діяльності.

На нашу думку, усі категорії, що розкривають процес ресурсного забезпечення сучасних банків, зокрема, зміст поняття «банківські ресурси», залежно від рівня їх локалізації доцільно розглядати в двох основних аспектах: у мікроекономічному та у макроекономічному. Слід зазначити, що між банківськими ресурсами мікроекономічного та макроекономічного рівня існують не лише кількісні відмінності, але і якісні. Так, уся сукупність ресурсів комерційних банків не відповідає кількісно сукупним ресурсам банківської системи країни через наявність мультиплікаційного ефекту при створенні ресурсів комерційних банків та діяльність центральних банків щодо емісії платіжних засобів. Крім цього кількісні ресурсні параметри окремо взятого комерційного банку є сукупністю усіх грошових, матеріально-технічних, організаційних, людських, нематеріальних ресурсів, які формує і використовує банк в ході своєї діяльності з метою отримання прибутку. У макроекономічному ж аспекті кількісно банківські ресурси є сукупністю усіх грошових, матеріально-технічних, організаційних, людських, нематеріальних ресурсів комерційних банків та центрального банку, які формуються і використовуються з метою отримання очікуваного ефекту від реалізації грошово-кредитної політики держави.

Щодо відмінностей в якісних характеристиках банківських ресурсів, що локалізуються на мікро- і макрорівнях, то їх є декілька, найбільш вагомими серед яких це цінові та строкові параметри ресурсів. Так, здійснення грошово-кредитної політики, як однієї із цільових ознак функціонування центрального банку, а значить і всієї банківської системи, формує особливі якісні характеристики її ресурсного забезпечення та специфіку самого визначення «банківські ресурси». Виходячи із цього, у широкому розумінні слова, на наш погляд, під банківськими ресурсами слід розуміти систему відносин щодо формування, розподілу, перерозподілу та використання ресурсних можливостей усіх установ банківської системи з метою досягнення цілей макроекономічної стабілізації. У вузькому ж розумінні слова під банківськими ресурсами слід розуміти систему відносин щодо формування,

розподілу, перерозподілу та використання ресурсних можливостей окремої банківської установи, що входить до складу банківської системи, з метою досягнення бажаних параметрів власного розвитку. Нагадаємо, що до складу банківської системи входять Центральний банк (перший рівень банківської системи) та комерційні банки (другий рівень банківської системи). На кожному із цих рівнів формується свої системи цілей, які реалізуються саме за допомогою ресурсного інструменту.

Крім цього, усі категорії, що розкривають процес ресурсного забезпечення сучасних банків та відповідно зміст банківських ресурсів, доцільно також розглядати в широкому і вузькому їх розумінні, залежно від їх місткості. На наш погляд, у широкому розумінні загальні банківські ресурси містять всі традиційні ресурсні елементи, як: грошові, матеріально-технічні, організаційні, людські та нематеріальні ресурси [3]. У вузькому розумінні, так звані по елементні банківські ресурси зводяться до будь-якого елемента. Остільки у банківництві найбільш вагомою компонентою ресурсного забезпечення є грошова, звідки і впливає традиційне ототожнення банківських ресурсів з його грошовою компонентою. Іншими словами, в науковому та практичному середовищі трактування «банківських ресурсів» зводиться переважно до їх грошової форми, тобто, з точки зору їх структури банківські ресурси розглядаються переважно у вузькому розумінні слова.

Крім того, всі вищезазначені підходи щодо розуміння грошової форми банківських ресурсів можна також згрупувати в декілька блоків, що базуються на використанні в якості аргументу: грошових коштів, що акумулюються в ході здійснення пасивних операцій банку; грошових коштів, що використовуються в ході здійснення активних операцій банку; грошових коштів, що акумулюються та використовуються в ході здійснення пасивних та активних операцій банку. Це свідчить про те що, переважаюче розуміння банківських ресурсів пов'язано з комерційною діяльністю банків, яка реалізується в ході здійснення їх активно-пасивних операцій. А остільки сам процес здійснення активно-пасивних операцій банку знаходиться в стані постійної регламентації та управління, тобто має чіткі кількісні параметри і перебуває у постійному балансовому зв'язку, то це дає підстави ототожнювати поняття «банківські ресурси» та «ресурсна база банків» але лише у процесі комерційної діяльності банків. Щодо інших видів банківської діяльності, то використання поняття «ресурсна база банків» є неправомірним.

Слід також зазначити, що в даний час немає єдиної думки про зміст і об'єм самого поняття «банківська діяльність». Але попри це можна виділити характерні риси банківської діяльності,

як процесу: це підприємницька, комерційна діяльність, що направлена на отримання прибутку; вона може здійснюватися тільки спеціальними суб'єктами: кредитними організаціями і лише на підставі дозволу (ліцензії) центрального банку, або ж самим центральним банком; основним змістом такої діяльності є систематичне здійснення банківських операцій і банківських операцій. Згідно Закону України «Про банки і банківська діяльність» банківською діяльністю вважається процес залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.[16] Таким чином, у чинному законодавстві сфера банківської діяльності представлена дещо

у звуженому форматі, що обумовлено необхідністю виокремлення основних (базових, традиційних) операцій банків. Але за допомогою цих трьох видів операцій сучасні банки мають можливість здійснювати і інші види операцій. Виходячи з цього, поняття «банківська діяльність» доцільно розглядати як у широкому розумінні (всі види операцій, які банки можуть здійснювати відповідно до чинного вітчизняного законодавства), так і у вузькому розумінні (лише традиційні банківські операції, тобто ті операції, які виділяють банк з числа інших фінансово-кредитних установ). Це дає підстави на рівні окремих банківських установ розмежувати терміни «ресурси банку» та «ресурсна база банку»(Рис.1).

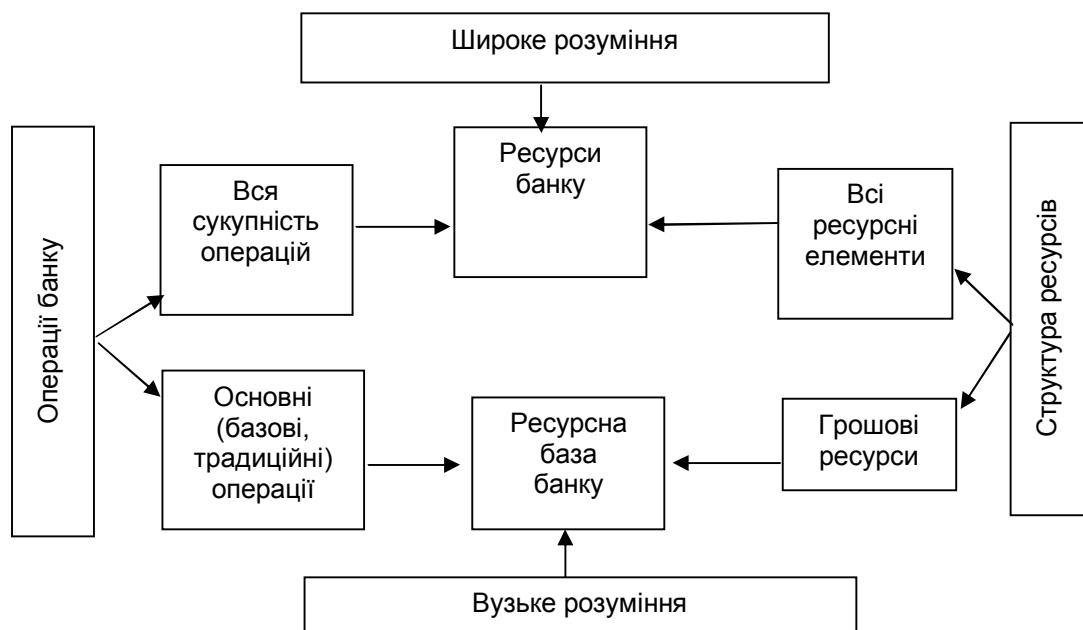

Рис. 1. Розмежування термінів ресурсного забезпечення діяльності комерційного банку (мікроекономічний рівень)

Отже, зміст термінів, що характеризують процес ресурсного забезпечення банківської діяльності на мікроекономічному рівні (рівень комерційних банків), залежить, в першу чергу, від структури здійснюваних операцій банку та від форми, в якій перебувають окремі структурні елементи ресурсів банку. Так, основою терміну «ресурси банку» (широке розуміння) є вся сукупність операцій банку та всі форми структурних елементів його ресурсів. Вузькому розумінню банківської діяльності та грошовій формі, в якій перебувають окремі структурні елементи ресурсів комерційного банку в процесі його ресурсного забезпечення відповідає термін «ресурсна база банку». Це розмежування дозволить систематизувати подальші причинно-наслідкові зв'язки процесів ресурсного забезпечення комерційного банку і сформулювати зміст

відповідних понять. Так, враховуючи вищезазначене, під ресурсами комерційного банку слід розуміти: сукупність усіх матеріально-речових (в т.ч. і грошових) та людських ресурсів, призначенням яких є забезпечення досягнення цілей банку, обумовлених специфікою суспільно-економічних умов його функціонування та стадією його життєвого циклу. Під ресурсною базою комерційного банку слід розуміти сукупність його власних, залучених та позикових грошових коштів, призначенням яких є забезпечення виконання цілей банку, обумовлених часом і просторовою специфікою суспільно-економічних умов його функціонування.

На макроекономічному рівні (рівень банківської системи) схема розмежування термінів ресурсного забезпечення представлена на рис.2.

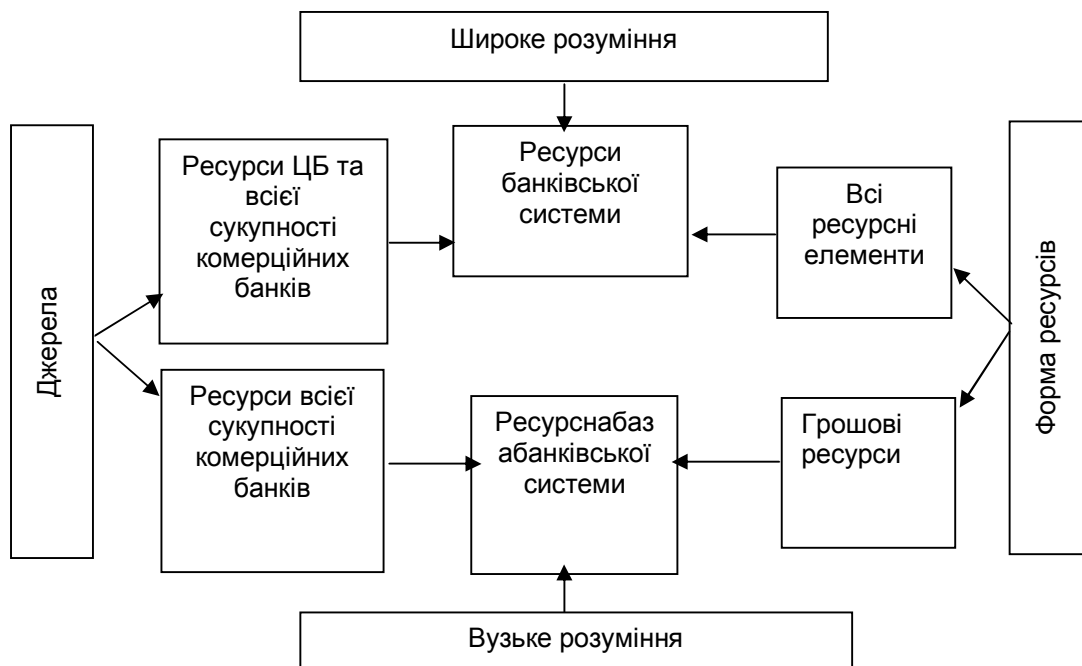

Рис. 1. Розмежування термінів ресурсного забезпечення банківської системи (макроекономічний рівень)

На макроекономічному рівні ресурси банківської системи є системою економічних відносин із приводу створення, розподілу, перерозподілу і використання усієї сукупності матеріально-речових (в т.ч. і грошових) та людських ресурсів, призначенням яких є забезпечення суспільно-економічної стабільності. Іншими словами, в кількісному контексті ресурси банківської системи є не простою сукупністю ресурсів банківських установ усіх її рівнів, а такою субстанцією, яка здатна якісно трансформувати як саму банківську систему, так і все суспільно-економічне середовище її функціонування через притаманні їй мультикалібраційні ефекти впливу. Ресурси банківської системи є джерелом задоволення різноманітних потреб сімейних господарств, джерелом інвестицій для господарюючих суб'єктів та самих банків, фінансування потреб держави (бюджетного дефіциту), взагалі важливим важелем економічного зростання і структурної перебудови економіки.

Ресурсна база банківської системи є сукупністю власних, залучених та позикових грошових коштів усіх комерційних банків, призначенням яких є задоволення суспільно-економічних потреб. Іншими словами, ресурсна база банківської системи є джерелом інвестицій для господарюю-

чих суб'єктів та самих банків, фінансування потреб держави (бюджетного дефіциту), джерелом задоволення різноманітних потреб сімейних господарств тощо.

Висновки. Отже, наукове розуміння термінів, що розкривають зміст ресурсного забезпечення банківської діяльності, попри представлену багатоманітність зводиться практично до дослідження кількісних ресурсних параметрів окремого банку у грошовій формі, а в якості аргументу щодо їх розмежування слугує або ж тип банківської операції, або ж джерела їх формування, або ж цільова установка банківської діяльності. Все це обумовлює потребу чіткого розмежування термінів ресурсного забезпечення банківської діяльності, що надасть можливість їх подальшої систематизації та закладення чітких і адекватних основ практичного застосування. Запропоновані ознаки розмежування понять, що характеризують ресурсне забезпечення банківської діяльності, а саме: рівень локалізації ресурсного забезпечення та структурна місткість банківських ресурсів надають можливість розмежувати відповідні категорії та розглядати їх у мікро- та макроекономічному аспектах.

Список використаної літератури:

1. Енциклопедія банківської справи України/ За ред. В.С. Стельмаха. – К.: Молодь, 2001. – С.74.
2. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник.-К.: Тов-во "Знання" КОО, 2008
3. Заруба О.Д. Ресурсне забезпечення банку: розробка моделі /О.Д.Заруба// Вісник НБУ. - 1998. - №9 – С. 35 -37
4. Банківські операції: Підручник.—2-ге вид., А.М.Мороз, М.І.Савлук, М.Ф.Пуховкіна.—

К.:КНЕУ,2008 . -608 с.

5. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання 2007. – 1072с.
6. Банковское дело : учеб. / под. ред. О.И.Лаврушина. – М. : Фин и стат., 2005. – 672 с.
7. Алексеєнко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики : моногр. / М.Д. Алексеєнко К.: КНЕУ, 2002. – 31 с.
8. Абламонов С. Научное управление активами коммерческого банка // Банковские технологии. – 2004. – №7. – с.30 – 32.
9. Економічна енциклопедія / відп. ред. С.В. Мочерний.Т.1.- К.:Видав.центр «Академія»,2000 – 863.с
10. Толковый словарь рыночной экономики/ В.П.Тарасов; под общ.ред. Ф.А.Крутикова.- 2-е доп. изд. –М.: Рекламно-издат.фирма Глория, 1993. – 301с.
11. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
12. Луців Б., Заславська О. Особливості ресурсного забезпечення комерційних банків України /Б.Луців// Вісник ТНЕУ. - 2012. - №2 – С. 89-102
13. Довгань Ж.М. Ресурси комерційного банку: формування та управління: Автореф. дис. кандидата економічних наук: 08.04.01/Київський національний університет ім.Т. Шевченка. – К., 2000. – 19 с.
14. Банковское дело: Учебник / Под ред.В.И. Колесникова, Л.П. Кроливецкой. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 464 с.
15. Вікіпедія [Електронний ресурс].– Режим: доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB>
16. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121-III. від 7 грудня 2000 р (зі змінами та доповненнями від 24.07.2009) [Електронний ресурс].– Режим: доступу: - <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/=2121-14>.
17. Киселев В.В. Управление банковским капиталом (теория и практика). – М.: ОАО “Издательство “Экономика”, 1997. – 256 с.
18. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства. – Луганськ: СНУ ім. В.Даля, 2004. – 240 с.
19. Землячев С.В. Некоторые особенности формирования ресурсной базы коммерческих банков в Украине // Материалы научно–практической конференции "Республика Крым: проблемы развития региона". – Симферополь. – Культура народов Причерноморья. – 2000. – №12. – С.33–35

В статье рассмотрена проблема терминологического разграничения процессов ресурсного обеспечения отечественных банков на макро- и микроуровнях и предложены основные пути ее решения.

Ключевые слова: актив, банк, банковская система, капитал, ликвидность, пассив, ресурс, ресурсная база.

In the article the problem of the terminology differentiating of processes of the resource providing of domestic banks is considered on макро- and microlevels and the basic ways of its decision are offered.

Keywords: an asset, bank, banking system, is a capital, liquidity, passive voice, pecyp, resource base.

Дата надходження до редакції: 19.04.2013 р.

Рецензент: д.е.н., професор Тарасюк В.М.